

LET

Udruga za unapređenje kvalitete življenja
Life Quality Improvement Organisation

FLIGHT

SAMOHRANI

otac

LET

Udruga za unapređenje kvalitete življenja
Life Quality Improvement Organisation

FLIGHT

AUTORICE: Iva Jovović
Dora Širanović

UREDNIČA: Iva Jovović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE: AD Grafika

TISAK: LDK

NAKLADA: 100 primjeraka

IZDAVAČ: Udruga za unapređenje
Kvalitete življenja „LET“
siječanj 2022.

Izradu ove publikacije omogućio je
Središnji državni ured za demografiju i mlade

Sadržaj

Predgovor	5
1. Uvod	7
2. Biti otac	9
2.1. Očevi nekad i danas	11
2.3. Uloga i utjecaj očeva u razvoju i odgoju djeteta	14
3. Jednoroditeljske obitelji	19
4. Otac kao samohrani roditelj	23
4.1. Samohrani otac – udovac	27
4.2. Samohrani otac – nositelj skrbništva	29
5. Društveni doživljaj samohranog očinstva	33
6. Osobni doživljaj samohranog očinstva	37
7. Podrška samohranim očevima	39
Literatura	42

Predgovor

Posljednjih tridesetak godina svjedočimo brojnim promjenama u obiteljskoj strukturi, kako u svijetu, tako i kod nas. Porast broja razvoda braka, povećanje dobi prilikom sklapanja prvog braka, sve veća sklonost parova kohabitacijama i pojavljivanje novih obiteljskih oblika. Kao specifična skupina izdvajaju se jednoroditeljske obitelji koje su važan čimbenik brojnih društvenih područja i pitanja. U Hrvatskoj je 2020. godine broj razvedenih brakova na tisuću sklopljenih iznosio 339. Najviše uzdržavane djece rođene u braku koji se razveo povjereno je na čuvanje i odgoj ženi, njih 82,7 posto. Muževima je na čuvanje i odgoj povjereno 11,1 posto uzdržavane djece, a oboma 6 posto. Jedna od specifičnosti jednoroditeljskih obitelji je da kada se o njima govori ili ih se spominje u društvu, uglavnom se govori o samohranim majkama. Samohrani očevi, s obzirom da se nalaze u manjini, rijetko se spominju i tek ponekad u medijima izađe članak o osobnoj priči samohranog oca pojedinca. Oni kao skupina u našem društvu itekako postoje, no slobodno možemo reći da su nevidljivi.

O teškoćama s kojima se susreću i potrebama koje imaju samohrani očevi nedovoljno se zna. Znamo da se često susreću s predrasudama – njihova okolina često ne smatra da su dovoljno kompetentni roditelji kako bi se samostalno brinuli u svome djetetu, a najčešće isključivo zbog toga što su muškarci. Zbog toga što su muškarci pretpostavlja se i da je manja vjerojatnost da će tražiti pomoć i podršku, što od institucija, što od neformalne mreže. Ipak, malobrojna istraživanja pokazala su da se teškoće s kojima se susreću samohrani očevi, ne razlikuju pretjerano od teškoća s kojima se susreću jednoroditeljske obitelji. Treba imati na umu, da iako se jednoroditeljske obitelji često susreću s teškoćama poput usklađivanja

rada i obiteljskih obaveza, nedostatne skrbi države, financijskim teškoćama te onim vezanim uz odgoj djece, one su heterogena skupina unutar koje nemaju svi iste potrebe, uvjete i probleme.

Dok se nekad smatralo da je otac isključivo hranitelj obitelji, danas se od očeva očekuje da ravnopravno sudjeluju u odgoju i skrbi za dijete. Ravnopravno roditeljstvo je suvremeno roditeljstvo, gdje su oba roditelja jednako uključena u odgoj i brigu o obitelji. Međutim, iako se od očeva očekuje ravnopravno sudjelovanje u odgoju, paradoksalno im se isto često ne dozvoljava, zbog ideje da je ipak majka najbolji skrbnik za dijete i da otac ne može biti kompetentan roditelj. Možemo reći da samohrani očevi ruše predrasude – oni na sebe preuzimaju višestruke uloge, uče nove uloge i ponašanja te dokazuju kako otac sam može biti kompetentan roditelj. Istraživanja o očevoj uključenosti u odgoj djeteta pokazala su koliko otac ima važnu ulogu za djetetov psihofizički razvoj u ranom i srednjem djetinjstvu, adolescenciji i odraslom životu. Uloga oca u životu djeteta iznimno je važna, bio on otac u dvoroditeljskoj ili jednoroditeljskoj obitelji, stoga smatramo kako bi trebali napustiti naše predrasude i stereotipe o očinstvu i dati današnjim očevima priliku da pokažu kako oni mogu biti, i jesu kompetentni roditelji.

Iva Jovović, dipl.soc.rad.

1. Uvod

Suvremena obitelj i njeni oblici mijenjaju se i imamo sve više različitih oblika obitelji, među kojima su i jednoroditeljske obitelji. Jednoroditeljske obitelji su obitelji u kojima jedan roditelj sam, bez drugog roditelja, brine o djeci. Uzroci nastanka i oblici jednoroditeljskih obitelji mogu biti različiti, no ipak uz njih najčešće vežemo samohranu majku s djecom. O samohranim majkama najčešće se govori u društvu i medijima. Pri tome se zaboravlja da su samohrani roditelji heterogena skupina koja se razlikuje prema svojim potrebama i teškoćama s kojima se susreće. S obzirom da je udio samohranih očeva u jednoroditeljskim obiteljima znatno manji, o njima se ne govori toliko i ne pridaje im se posebna pažnja. O njima čujemo eventualno u ponekom članku na internetskom portalu ili reportaži u tv emisiji. Međutim, oni su prisutni u našem društvu, iako često marginalizirani, odnosno nevidljivi.

Samohrani očevi također su skupina koja u sebi nosi različitosti. Na prvu pomislimo na samohranog oca – udovca, onoga čija je supruga preminula i primoran je prihvatiti svoju novu ulogu u obitelji. No danas imamo i sve više očeva koji su nositelji skrbnništva - nakon razvoda, roditeljska skrb dodijeljena je njima. Sve je aktualnije pitanje rodne ravnopravnosti u roditeljskoj skrbi – postavlja se pitanje gledaju li nadležne institucije i društvo na majku kao isključivo primarnog skrbnika, koji uvijek ima prednost pred ocem. Aktualizacija ovih pitanja povezana je s promjenama kroz koje prolazi obitelj, no izrazito je važna i promjena kroz koju prolaze sami očevi. Uloga oca u obitelji se mijenja – od tradicionalnog oca koji se primarno brinuo za materijalnu sigurnost obitelji, do suvremenih očeva, od kojih se očekuje uključenost u obiteljski život i brigu o djeci. Istraživanja pokazuju da posebno kod mlađih muškaraca postoji trend većeg uključivanja u život obitelji, odgoj djece i sudjelovanje u kućanskim poslovima, te da oni više drže do očinstva u odnosu na prijašnje generacije. Unatoč tome, očevi se i danas susreću s predrasudama i stereotipima kako su manje kompetentni roditelji u odnosu na majke, a često ih i sami prihvaćaju.

Samohrani očevi često se susreću s predrasudama kako nisu dovoljno

kompetentni roditelji i propitkuje se njihova roditeljska sposobnost. Iako njihov udio u jednoroditeljskim obiteljima raste, nedostaje nam podataka i istraživanja o njima. No izazovi s kojima se samohrani očevi susreću često se ne razlikuju toliko puno od izazova s kojima se susreću samohrani roditelji općenito. Ispitivanja društvenog doživljaja samohranog očinstva često su pokazala da ispitanici ne smatraju da samohrani otac nije kompetentan roditelj. S druge strane, samohrani očevi navode kako su najveće teškoće s kojima se susreću upravo predrasude od okoline. Samohrani očevi su svakako heterogena skupina koja se na različite načine nosi s izazovima koje donosi samohrano roditeljstvo. Samohrani roditelji uglavnom primaju više podrške i pomoći od formalnog sustava podrške obiteljima. No za samohrane očeve, pretpostavlja se da su manje skloni tražiti pomoć i podršku u odnosu na samohrane majke. S obzirom da prema *UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta* svako dijete ima pravo da njegov roditelj dobije odgovarajuću pomoć i podršku društva u ispunjavanju svojih roditeljskih odgovornosti, a i istraživanja pokazuju da je socijalna podrška važan činitelj zaštite štetnih učinaka stresa na roditeljstvo, postavlja se i pitanje o dostupnosti podrške samohranim očevima, te njihovim potrebama za pomoći i podrškom. Ipak, u nekim istraživanjima samohrani očevi su naveli kako su tražili pomoć od obitelji i okoline. Možemo zaključiti, kako nemamo dovoljno podataka o ovoj skupini društva, te da većina toga što znamo o samohranim očevima počiva na pretpostavkama. Uloga oca u odgoju djeteta iznimno je važna i njegova uključenost ima brojne pozitivne učinke na djetetov psihofizički razvoj – to su pokazala brojna istraživanja o očevoj uključenosti. Ipak, još uvijek postoje predrasude o tome kako otac nije sposoban roditelj i kako je lošiji roditelj od majke – samohrani očevi ruše ovakve predrasude preuzimajući i učeći nove uloge u roditeljstvu. Stoga bi trebalo više pažnje posvetiti samohranim očevima – kroz istraživanja i više pažnje, govora i senzibiliteta u medijima.

2. Biti otac

Čvrst, siguran, strog – neki su od prvih pridjeva koje vežemo uz očeve. No, očevi nisu samo isključivo to. Zagrebemo li ispod površine, očevi su često puni ljubavi, razumijevanja te pružaju zaštitu i podršku svojoj djeci. Pojam otac podrazumijeva odnos u kojem, može, ali i ne mora biti zastupljena biološka sastavnica. To je pojam koji se sastoji od raznih oblika koji su posljedica suvremenih demografskih i društvenih promjena u svijetu, posebno na zapadu. Tako danas, imamo oca hranitelja obitelji, oca u obitelji dvostrukog hranitelja, rastavljene očeve, izvanbračne očeve, očeve iz kohabitacijske veze, samohrane očeve itd.

Nadalje, očeve možemo podijeliti u četiri skupine: muškarci koji žive s maloljetnom djecom, muškarci koji žive odvojeno od svoje maloljetne djece, muškarci koji imaju odraslu i samostalnu djecu i muškarci koji su očevi postali ženidbom (očusi). Prema tipu očeva, očeve možemo podijeliti i prema vrsti uključenosti u odgoj djeteta. To su u odgoj uključeni biološki očevi, u odgoj uključeni socijalni (nebiološki) očevi, u odgoj neuključeni biološki očevi i u odgoj neuključeni socijalni očevi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Promjenama koje su se dogodile obitelji i promjenom položaja žena u društvu, promijenili su se i još uvijek se mijenjaju, očevi i njihova uloga u obitelji.

Promjene u shvaćanju uloge oca u društvu, obitelji i odgoju djece možemo povezati i s promjenama u shvaćanju samoga roditeljstva. Roditeljstvo se do početka 90-ih godina prošloga stoljeća izjednačavalo s majčinstvom. No, tokom 90-ih godina očinstvo postaje sve češći zaseban predmet istraživanja kao neovisan i različit oblik roditeljstva od majčinstva. Istraživanja zasebnog majčinog i oćevog bavljenja djecom pokazuju da se ta dva oblika roditeljstva toliko razlikuju da ih je opravdano nazivati *majčinskom i oćinskom praksom* te zasebno promatrati njihove karakteristike i učinke na dijete. Oćevi roditeljstvo doživljavaju na drugaćiji naćin od majki. Majćinstvo je bitan dio ženina identiteta, dok je oćinstvo poželjna, ali ne i nućna uloga mućkarca. Ovakva situacija objašnjava se uroćenom sposobnoćću majke da postane majka, za razliku od mućkarca koji ulo-

gu oca počinje ozbiljno shvaćati i prihvaćati tek nakon rođenja djeteta. Očinski identitet stječe se aktivnim uključivanjem u sve aktivnosti vezane uz dijete koje obavlja i majka. Tako otac razvija svoju *očinsku praksu*, gradi sigurnost i razvija sve kompetencije potrebne za uspješan odgoj i brigu za dijete (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Očevi kroz brigu i uključenost u odgoj djeteta, trebaju ostvariti i emocionalnu povezanost, odnosno pozitivnu privrženost s djetetom. (Nemanić, 2018).

Tako su se današnja shvaćanja očinstva pomaknula s viđenja oca kao nekoga tko donosi novac i brine o prehranjivanju obitelji, prema puno aktivnijoj ulozi u direktnom odgoju i skrbi za dijete (Pernar, 2010). Također, do promjena dolazi i zbog mijenjanja strukture obitelji. Poznato je da je sve veći broj obitelji u kojima je majka zaposlena, te je zbog toga uključivanje oca u odgoj i njegova briga za dijete postaju sve važnije za preživljavanje obitelji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

2.1. Očevi nekad i danas

Očinstvo je kroz povijest imalo mnogobrojna značenja. U povijesti otac je bio simbol moći i metafora za suverenitet. Otac se tradicionalno smatrao čvrstim, strogim, autoritativnim. Tragedija tradicionalnog očinstva leži u tome što je očeva ljubav i briga prema djetetu često bila potpuno zapostavljena. Uloga oca temeljila se na statusu i moći koji je muškarce činio vođama i vlasnicima, što ih je istovremeno sprečavalo da se emocionalno povežu s onima nad kojima su imali moć - svojom ženom i djecom. Dakle, uloga oca nije se temeljila na njegovom odnosu s djecom, već prema statusu koji je imao u društvu zbog bivanja ocem (Maskalan, 2016).

Klasični stereotip oca bio je autoritarni i nedostupan otac, okosnica obitelji, onaj koji je određivao strukturu, ali nije bio uključen u svakodnevna zbivanja. Tako je dobar i brižan otac bio onaj koji se primarno brine za materijalno stanje te financijski osigurava svoju obitelj. Patrijarhalan otac uzdržavao je i prehranjivao svoju obitelj, brinuo se za moral i ugled obitelji, provodio kućni red i disciplinu, no međutim često je bio fizički i emocionalno odsutan (Capertner 2002).

Iz tih razloga, dugo je prevladavao stav da je otac sekundarna figura u obitelji koja služi kao moralna i financijska podrška majci te da u skladu s tim djeca primarnu privrženost mogu razviti samo s majkom. Tako su u mnogim priručnicima, istraživanjima, tečajevima i seminarima koji su se bavili temom odgoja djece, očevi dugo bili malo ili nimalo spominjani, možemo reći zanemareni (Newland i Coyl, 2010, prema Cvrtnjak i Mijević-Ridički, 2013). Dok je figura oca kao roditelja konstantno bila zanemarivana u znanstvenim istraživanjima, ali i u svakodnevnoj praksi, važnost majke u razvoju djeteta neprestano je istraživana i isticana. Međutim, očinstvo zaslužuje isto toliko pažnje u okviru roditeljstva kao i majčinstvo (Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013).

Tijekom posljednjeg stoljeća, pojam očinstva jako se promijenio. Krajem 20.st., prihvatljiva očinska figura je liberalnija, fleksibilnija, toplija i mekša (Capertner 2002).

Novo očinstvo podrazumijeva ne samo usvajanje tzv. *majčine prakse*, nego i naglašava važnost pokazivanja i stvaranja topline, emocija i inte-

resa prema djetetu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). To porazumijeva značajne promjene u shvaćanju muškog identiteta te predstavlja transformaciju od tradicionalnih shvaćanja (Maskalan, 2016). Možemo reći da je pojam novog očinstva usko povezan s pojmom suvremenog roditeljstva, koje se shvaća kao “*ravnopravno roditeljsko partnerstvo*”. Suvremeno roditeljstvo odmiče se od tradicionalnog shvaćanja da se roditeljstvo može izjednačiti s majčinstvom, koje je za razliku od očinstva biološki utemeljeno i time nerazdvojan dio ženina, a ne muškarčeva identiteta, te da očevi imaju ulogu u ispunjavanju roditeljstva samo kao materijalna i psihološka pomoć majci. Ravnopravni roditelji odbijaju tradicionalne društvene pritiske, uvriježene stereotipe majčinstva i očinstva te rodno podijeljene radne uloge u kući i izvan nje (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

Tako novija istraživanja pokazuju da, naročito kod mladih muškaraca, postoji trend većega uključivanja u život obitelji i bavljenje djecom. Oni više drže do očinstva nego prijašnje generacije (Barker, 2008, prema Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2013). Više se uključuju i u brigu o djeci i kućanske poslove. Prema teoriji društvenih uloga, očevi se sve više uključuju u uloge koje su tradicionalno majčinske, a sve manje u tradicionalno očinske, patrijarhalne uloge. S vremenom bi radi toga trebali imati više majčinskih osobina, a manje tradicionalno patrijarhalnih osobina. U SAD-u očevi u dvoroditeljskim obiteljima provode vrijeme sa svojom djecom više nego u iti jednom razdoblju za koje ima usporedivih podataka. Tako je između 1965.g. i 2003. g. udvostručeno vrijeme koje očevi provode s djecom i u obavljanju kućanskih poslova (Banckefesky i Park, 2015). U istraživanju koje su proveli Banckefesky i Park (2015), majke i očevi iskazali su da postaju sve sličniji u svojim ulogama i osobinama u odnosu na prije. Promjene u njihovim ulogama dovele su i do percipirane promjene u njihovim osobinama, posebice kod očeva koji gube tradicionalne patrijarhalne uloge i osobine. Tako se danas od suvremenih očeva očekuje da sudjeluju u životu svog djeteta brigom za svoje dijete, emocionalno i fizički. Nema više sumnje u njihovu sposobnost za odgoj djeteta i brigu o njemu (Baršić i Višnjic Jetvić, 2019). Unatoč tome, suvremeni očevi susreću se s izazovima koji su često povezani s društvenim, odnosno kulturnim shvaćanjem očinstva te su zbog toga obeshrabreni ili

posramljeni u obavljanju svoje uloge. Briga za djetetov psihofizički razvoj, sve veća uključenost očeva u odgoj djece i donekle ravnopravni roditeljski odnosi pokazuju da se današnji očevi nalaze u procesu promjene, no neki elementi procesa promjene ukazuju i na to da promjene u društvenom doživljaju očinstva nisu u potpunosti ostvarene (Carpenter, 2002).

Možemo zaključiti da se uloga oca u obitelji izrazito promijenila u posljednjih nekoliko desetljeća, i da se još uvijek nalazi u procesu promjene. To vidimo i iz novijih istraživanja, koja ukazuju na to da, naročito kod mlađih muškaraca, postoji trend sve većeg uključivanja u život obitelji i odgoj djece. Tako se uloga oca u obitelji mijenja – od tradicionalnog oca koji se uglavnom brinuo samo za materijalnu sigurnost obitelji do suvremenog oca uključenoga u odgoj i brigu u djetetu/djeci (Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013).

2.2. Uloga i utjecaj u očeva su razvoju i odgoju djeteta

Većina istraživanja u dječjoj i razvojnoj psihologiji bavi se odnosom između majke i djeteta. Od 70-ih godina prošlog stoljeća psiholozi su počeli obraćati pažnju na proces odnosa koji se razvija između oca i djeteta i načine očeva utjecaja unutar obiteljskih odnosa (Lamb i Lewis, 2004, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013). Tako je posljednjih nekoliko desetljeća glavna tema u istraživanjima o dječjem razvoju tkzv. *očev učinak* i *očeva uključenost*. Postoji nekoliko temeljnih dimenzija očinstva. Prva i najbitnija dimenzija je uključenost. Uključenost podrazumijeva visok angažman oca kao roditelja te njegovu pristupačnost i odgovornost za dijete. (Canfield 1996, prema Klarin, 2006).

Uključenost oca pospješuje mentalno zdravlje i intelektualan napredak djeteta, kao i emocionalni i socijalni dječji razvoj. U srednjem djetinjstvu očevo značajno utječu na dječji uspjeh u školi, a u adolescenciji na prikladno ponašanje i emocionalnu stabilnost (Cabrera i sur., 2000). Neki autori (Lamb, 1986, prema Cabrera i sur., 2000) sugeriraju da je odgovornost očeva, koja je često zanemarena kao dio istraživanja, možda i najvažnija komponenta očeve uključenosti. Stupanj očeve uključenosti povećava se s dobi djeteta, a upravo je najveća promjena vidljiva na prijelazu iz predškolskog u školsko doba. Specifičnost očeve uključenosti je kvaliteta očinskog bavljenja djetetom koja se očituje u očevoj igri s djetetom. Sam očev stil igranja s djetetom bitno se razlikuje od majčinog. U interakciji i igri sa svojom djecom očevo su obično taktilno aktivniji od majki te iz tog razloga više dodiruju dijete, lupkaju ga, nose, bacaju u vis... Igra oca s djetetom započinje naglo, ali isto tako naglo se i prekida. U vizualnom kontaktu s bebama, očevo prave više malih, oštrih pokreta, dok su majke nježnije i njihovi pokreti su više ritmični (Papalia i Olds, 1992, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013).

Na očevu uključenost u odgoj djece utječu sociodemografske varijable: obrazovanje oca, dob oca, dob majke, strukutra obitelji, profesionalni položaj jednoga i drugoga roditelja, majčini stavovi i uvjerenja o očinstvu, biološki odnos oca s djetetom, izvanobiteljska podrška (Newland, Coyl i Freeman, 2008, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013). Nadalje, promatrajući očeve beba u starosti od 15-30 mjeseci, pokazalo se da djeca

čiji su očevi uključeni u igru s njima, koja češće komuniciraju s ocem i čiji očevi potiču razvoj njihove samostalnosti, imaju bolje razvijene kognitivne i intelektualne vještine. Istraživanje je pokazalo da očevi pozitivno utječu na razvoj djetetovih intelektualnih sposobnosti čak i ako sami nisu visokoobrazovani. Važno je istaknuti da ako dijete ima kvalitetan odnos s ocem, imati će i pozitivniju sliku o sebi i više samopouzdanje. Istraživanje o školskom uspjehu djece u jednoroditeljskim obiteljima, dovelo je do zaključka da djeca odrasla u obiteljima samohranih očeva imaju bolji školski uspjeh od djece odrasle u obitelji samohranih majki. Međutim, to bi se moglo objasniti i činjenicom da su obitelji samohranih očeva češće boljeg socioekonomskog statusa od obitelji samohranih majki. (Dufur i sur. 2010, prema Baršić i Višnjic-Jetvić, 2019). Važno je naglasiti i otkriće tzv. *odgođenog učinka očeve uključenosti*. Naime pokazalo se da očevo bavljenje djetetom tijekom njegovih prvih 30 mjeseci života znatno utječe na djetetovu inteligenciju u kasnijem djetinjstvu te na djetetovu privrženost u adolescenciji (Grossman i sur. 1996, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Stoga važnost odgođenog učinka očeva bavljenja djetetom u prve tri godine života treba uzeti u obzir u svim odlukama u kojima se razmišlja o dobrobiti djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Kao druga dimenzija očinstva navodi se dosljednost. Dosljednost kao takva odnosi se na pouzdanost u odnosima otac-dijete. Drugim riječima, otac treba steći povjerenje svog djeteta da bi ga ono poštovalo i pouzdalo se u njega u svim životnim situacijama. Kao treća dimenzija navodi se svjesnost koja podrazumijeva poznavanje djeteta i njegovih potreba. Ukoliko su njegove potrebe adekvatno ispunjene, odnos otac-dijete bit će kvalitetniji. Četvrta dimenzija je briga. Briga podrazumijeva skrb i uključenost oca u djetetov odgoj (Canfield 1996, prema Klarin, 2006).

Nadalje, utjecaj oca na dijete može podijeliti na direktan i indirektan utjecaj. Direktnim utjecajem smatraju se očeva ponašanja kojima je samo dijete izloženo te poruke i stavovi koje otac kroz interakciju prenosi djetetu. Direktan utjecaj je veći samo ako se očeve interakcije s djetetom razlikuju od djetetove interakcije s majkom. Prema tome, primjerice, otac može pozitivno utjecati na razvoj dječje samostalnosti i fine motorike ako prilikom hranjenja dopusti djetetu da samostalno uzima hranu u odnosu na majku

koja će dijete osobno hraniti. S druge strane, indirektnim utjecajem smatra se očev utjecaj na druge ljude u djetetovu životu (Cabrera i sur., 2000).

Dugo su vladale predrasude o muškarcima kao nekompetentnim i nezainteresiranim roditeljima. U prvim mjesecima života djeteta veću ulogu ima majka, radi dojenja, ali s vremenom očeva uloga postaje sve veća. Istraživanja pokazuju da muškarci isto kao žene, razlikuju različite vrste plača kod beba i da plač pravilno tumače, pridajući mu odgovarajuću poruku. Dakle, majke nisu predodređene da bolje i primjerenije reagiraju na djetetove signale (Frodi, Lamb i sur., 1978, Kapor-Stanulović, 1985, prema Cvrtnjak i Miljenović-Ridički, 2013). Pogrešno je mišljenje da postoji biološka predodređenost žene da jedino ona kao majka svoje djece može primjerenom brinuti o rastu i razvoju djeteta. Očevi su podjednako uspješni u nizu aktivnosti vezanih za brigu i odgoj djeteta, kao što su hranjenje, povijanje, te vrlo uspješno i spremno prepoznaju i reagiraju na mnoge djetetove neverbalne signale i poruke, odnosno mogu i jesu biti kompetentni roditelji (Parke 1976, Kapor-Stanulović, 1985, prema Cvrtnjak i Miljenović-Ridički, 2013). Ne postoji majčinski instinkt s kojim se žene navodno rađaju, već se takav instinkt stječe iskustvom u roditeljskom poslu. Upravo u roditeljskom poslu očevi mogu steći i očinski instinkt. Potrebno je odvojiti vrijeme za svoje dijete. Kvalitetno zajedničko provođenje vremena povezuje oca i dijete. (Cuidon i Cuidon, 2001, prema Cvrtnjak i Ridički, 2013).

Međutim, kada se očevi prihvate brige o djetetu, mnoge majke smatraju da nisu dovoljno sposobni i kompetentni njegovati dijete. Očevo uključivanje može otežati i obiteljska struktura: očeva odsutnost ili nepoznavanje oca, krhka obiteljska struktura, sukobi roditelja nakon razvoda, otežani dogovori oko posjeta djetetu itd. Ipak, novija istraživanja pokazuju da je u situacijama kad otac ne živi s djetetom, viđanje očeva i djece češće nego što je to opažano u prijašnjim istraživanjima. To je naročito moguće ako nema sukoba s majkom (Newland i sur., 2008, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013). Dakle, s jedne strane muškarcima je dopušteno sudjelovati u njezi svoga djeteta, a s druge strane im se govori da ne obavljaju kvalitetno svoju ulogu ili da to nije njihov posao. Prihvatanjem linije manjeg otpora očevi se udaljavaju od neposrednoga kontakta s djetetom te nisu svjesni koliko to može osiromašiti njihov emocionalni život. (Ca-

stelan-Meunier, 2002, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013).

Djetetu treba i otac i majka, ali i njihov odnos, čija kvaliteta bitno utječe na razvoj i odgoj djeteta. Njihov dobar međusobni odnos i zajednička briga o djetetu olakšavaju formiranje djetetova identiteta i razvoja u cjelini (Raboteg- Šarić, 2011, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013).

Moguće je zaključiti kako biti dobar i kompetentan otac zahtjeva niz specifičnih znanja i vještina. Prije svega, važno je napomenuti da djeca uče po modelu, a njihov model su i majka i otac. Važno je da otac s djetetom ima blizak i topao odnos, da pokazuje osjećaje i bude siguran u svoje postupke. Djetetovim odrastanjem, uloga oca postaje sve veća te se sudjelovanjem oba roditelja u odgoju i razvoju njihove djece olakšava njihovo formiranje identiteta te skladan i zdrav razvoj. Očev odgojni utjecaj jednako je važan i kćeri i sinu, ali u različitim segmentima. Sinu, otac služi kao model s kojim se identificira, pronalazi i formira svoj identitet. Jednako tako, važan je i u formiranju kćerina identiteta. Stoga je očeva prisutnost, bez obzira na prije navedene podjele i aspekte, vrlo važna za dijete, njegov odgoj te zdrav rast i razvoj. Očeve karakteristike i osobine ličnosti od manjeg su značaja za djetetov razvoj nego karakteristike same veze između oca i djeteta. Ako je veza sigurna, topla, osjećajna i puna potpore, otac će imati pozitivan utjecaj na djetetov razvoj. Jednako tako, sama količina vremena koje dijete provodi s ocem manje je bitna od onoga što dijete i otac skupa rade, odnosno kako provode zajedničko vrijeme. Od velike je važnosti je i dobar obiteljski kontekst, odnosno odnosi među članovima obitelji, posebno očev odnos s drugim članovima obitelji te način na koji ostali članovi obitelji doživljavaju odnosno, ocjenjuju odnos oca i djeteta (Lamb i Tamis-Lemonda, 2004, prema Kosmacin, 2020).

Smatra se da uključivanje očeva u odgoj djece ima pozitivne učinke za same očeve, majke i naposljetku djecu. Kod očeva, potiče osjećaj ispunjenosti zbog aktivne uključenosti u odgoj i stvaranje emocionalne veze s djetetom, smanjuje sukob radne i obiteljske uloge te pozitivno utječe na razvoj i dobrobit djeteta (Maskalan, 2016). Danas se smatra da su interakcije između oca i djeteta ključne za pravilan djetetov razvoj te smo svjedoci porasta znanstvenih istraživanja koja se bave upravo očevima (Kosmacin, 2020).

3. Jednoroditeljske obitelji

U suvremenom društvu socijalizacijska funkcija obitelji ostvaruje se unutar sve prisutnijih novih oblika obitelji, koji se razlikuju od klasične definicije obitelji kao osoba koje su povezane brakom ili pak krvnim srodstvom ili usvajanjem. Među njima su i jednoroditeljske obitelji u kojima jedan roditelj sam, bez drugog roditelja brine za djecu. Razlog može biti razvod, smrt drugog roditelja, rođenje djeteta izvan braka i dr. O procesu pluralizacije obiteljskih oblika svjedoči podatak da je jednoroditeljskih obitelji u razvijenim industrijskim zemljama danas između 15 i 30% (Puljiz i Zrinščak, 2002). Dakle, suvremenoj obitelji svojstvena je raznolikost. Sve su prisutniji novi oblici obitelji pa tako i jednoroditeljske obitelji. Obitelj se smanjila, sve je više samačkih kućanstava, jednoroditeljskih obitelji, izvanbračne djece i neformalnih veza. Posljednjih nekoliko godina zamijećeni su sljedeći trendovi: smanjivanje stope nupcijaliteta (sklapanja braka), porast stope divorcijaliteta (razvoda braka), povećanje dobi prilikom sklapanja prvog braka, sve veća sklonost parova kohabitacijama (zajednički život ljudi koji nisu zakonski vjenčani) te opadanje stope fertiliteta s naglaskom opadanja fertiliteta u bračnim zajednicama (Fišer i sur., 2007).

U Hrvatskoj se tijekom posljednja tri desetljeća u ukupnom broju obitelji bilježi znatno smanjenje udjela bračnih parova s djecom te povećanje broja jednoroditeljskih obitelji (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi naziv samohrani roditelj odnosi se na roditelje koji samostalno, bez drugoga roditelja, skrbe o djetetu i uzdržavaju ga. Definicija samohrani roditelj uvelike ovisi o tome što se podrazumijeva pod pojmom samohran. To može značiti sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze. U novije vrijeme, u razloge nastanka jednoroditeljskih obitelji, ubraja se i dugotrajno oduštvo jednog roditelja zbog razloga kao što su bolest, posao, izdržavanje kazne zatvora itd. Također, postoje i slučajevi gdje očevi samostalno brinu o djetetu jer je žena napustila dijete i njegova oca (Brkić i Jovović 2016).

Statistički podaci ukazuju na povećanje broja samohranih roditelja. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine samohranih roditelja je 188.003 što čini 20,57% od ukupnog broja obitelji s djecom. Samohranih majki

bilo je 156.038, dok je samohranih očeva bilo svega 31.965. Prema popisu stanovništva iz 2011. broj samohranih roditelja povećao se na 207.869 što čini 23,97% od ukupnog broja obitelji s djecom.

Samim time i broj samohranih majki (174.517) i samohranih očeva (33.345) povećao se. Zanimljivo je istaknuti kako se ukupan broj obitelji s djecom u periodu između dva popisa stanovništva smanjio s 914.002 na 867.680 što još više potvrđuje činjenicu kako broj jednoroditeljskih obitelji iz godine u godinu raste. Također, uviđamo da se broj samohranih očeva kroz razdoblje između dva popisa stanovništva nije znatno povećao (Državni zavod za statistiku, 2016).

Prema podacima Eurostata iz 2018. g., u zemljama EU u 2017. godini živjelo je ukupno 220 milijuna kućanstava od kojih je trećina (65,4 milijuna) imala djecu, odnosno, uzdržavane mlade osobe. Čak je 15% obitelji u EU jednoroditeljskog tipa, a najviše samohranih roditelja je u Danskoj (čak 30% udjela u cjelokupnoj strukturi kućanstva s djecom), dok je najmanje samohranih roditelja u Hrvatskoj (6%) (Jovović i sur., 2018).

Treba uzeti u obzir da su samohrani roditelji vrlo heterogena skupina unutar koje nisu svi nužno ugroženi, niti ugroženi u ostvarivanju istih prava ili u zadovoljavanju istih potreba. Specifičan problem jednoroditeljskih obitelji predstavlja i činjenica da se o ženama (samohranim majkama) više govori u društvu nego o samohranim očevima. Žene dominiraju u jednoroditeljskim obiteljima, osobito u Portugalu (94%). S druge strane, Danska, Luksemburg i Finska imaju najveći udio samohranih očeva. Samohrani očevi predstavljaju društvenu grupu koja je do sada bila vrlo zanemarena i prešućivana. Oni samo za sebe govore da su u usporedbi s majkama nevidljivi u društvu i osjećaju se usamljenima i društveno izoliranima. Slično tome, članovi NOMAH-a (Nacionalne organizacije muškaraca Hrvatske) smatraju da je društvo senzibiliziranije za probleme samohranih majki, nego očeva. Prema NOMAH-u majke su favorizirane u slučaju samohranog roditeljstva, a u brakorazvodnim parnicama u 97% slučajeva djecu se dodjeljuje majci. Muškarci su ujedino svjesni da su sami odgovorni za takav položaj jer prema podacima navedene udruge, oko 60% muškaraca pristaje da dijete ostane kod majke na skrbi (Fišer i sur., 2007).

Jednoroditeljske obitelji češće se susreću s različitim poteškoćama. Skrb o djetetu postavlja na roditelja povećane financijske, materijalne, emocionalne i praktične zahtjeve, koji su još izraženiji ukoliko izostaje podrška drugog roditelja. Istraživanja dosljedno pokazuju da su samohrani roditelji izloženi većem ekonomskom pritisku i većim naporima na poslu i kod kuće, a također preuzimaju veći psihički i fizički teret odgovornosti za djecu te, u usporedbi s roditeljima iz dvoroditeljskih obitelji, iskazuju niže zadovoljstvo životom, lošije zdravlje i veću depresivnost (Amato, 2000, Bogenschneider, 2000, Raboteg-Šarić i sur., 2003, Simons i sur., 1996, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Rast broja jednoroditeljskih obitelji indikator je koji upozorava na transformaciju obiteljske strukture. Može se predvidjeti da će se usporedno s gospodarskim rastom i poboljšanjem općih prilika u društvu, obiteljska strukutra još više pluralizirati te da će se Hrvatska u tom pogledu priključiti europskim trendovima što zahtjeva kreiranje novih mjera obiteljske politike usmjerenih na jednoroditeljske obitelji (Fišer i sur., 2007).

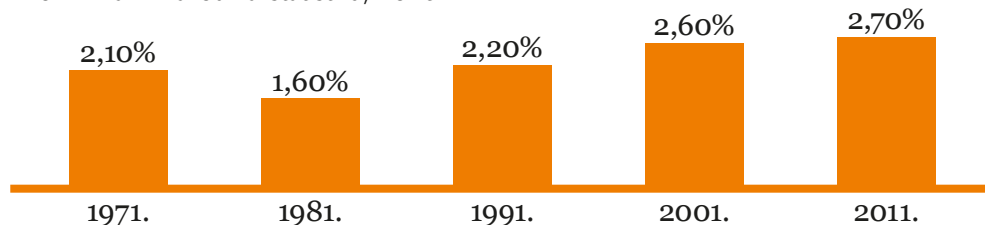

4. Otac kao samohrani roditelj

Samohrani očevi su očevi koji sami, bez partnera ili partnerice brinu o svome djetetu ili više njih. (Risman, 1986).

Jednoroditeljske obitelji najčešće čine majke s djecom. Međutim, noviji podaci pokazuju da je udio u broju jednoroditeljskih obitelji koje čine očevi u porastu – 2-6 mil u SAD-u, 330 000 u Kanadi i 300 000 u UK. Koliko znamo o ovim očevima, njihovim potrebama, poteškoćama, zdravlju i dobrobiti? Nažalost, ne mnogo, jer su istraživanja o jednoroditeljskim obiteljima uglavnom usmjerena na samohrane majke. Ona su do sada pokazala da samohrane majke imaju veću rizik od smrtnosti nego majke u dvoroditeljskim obiteljima, lošiju subjektivnu procjenu o vlastitom zdravlju i mentalnom zdravlju nego majke u dvoroditeljskim obiteljima, te više razine stresa i općenito niži socioekonomski status. S druge strane, nedostaje nam ovakvih podataka o samohranim očevima, unatoč tome što njihov udio u jednoroditeljskim obiteljima raste, oni su i dalje nedovoljno istražena i zanemarena populacija (OECD, 2018).

Tablica 4. Postotak očeva koji žive sami s djecom u ukupnom broju obitelji s djecom
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2016.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u Hrvatskoj je 1971. g. bilo 2,1% očeva koji žive sami s djecom u ukupnom broju obitelji, zatim ih je 1981. bilo 1,6%, 1991.g., 2,2 %, 2001.g., 2,6% i naposljetku 2011.g. ih je bilo 2,7%.. (Državni zavod za statistiku, 2016.).

Obitelji samohranih očeva, suočavaju se s problemima drugačijim od ostalih obitelji. Samohrani očevi odgajaju svoju djecu, suočavajući se s predrasudama koje okolina i društvo imaju prema njima i koje im otežavaju njihovu ulogu (Baršić i Višnjić Jetvić, 2019). Često su suočeni s predrasudama okoline, često su izloženi ismijavanju, osuđivanju, pod-

cjenjivanju te im se odbija pružiti pomoć i podrška (Fišer, i sur., 2007). Nerazumijevanje okoline ne utječe samo na ponašanje drugih osoba u društvu prema samohranim roditeljima, nego i na sposobnost roditelja da se suočavaju sa svakodnevnim izazovima samohranog roditeljstva, kao i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva (Raboteg-Šarić i Pećnik., 2010). Prema strukturalističkoj teoriji, ljudsko ponašanje je uvjetovano socijalnim kontekstom u kojem ljudi žive, pa će ako se odgovornost brige o djetetu neočekivano prenese na oca, on prilagoditi i preuzeti sva ponašanja i vještine kao i majka te razviti bliski odnos s djetetom. Činjenica je da se roditeljsko ponašanje očeva razlikuje od roditeljskog ponašanja majki, ali to ne znači da očevi nisu jednako dobri roditelji, već samo da imaju drugačiji pristup roditeljstvu od majki (Risman, 1986). Mnoga istraživanja su dokazala da su očevi jednako dobri roditelji kao i majke, no društvo još smatra da majke imaju primarnu ulogu u odgoju i skrbi za dijete. Mediji i istraživanja na temu jednoroditeljskih obitelji posvećena su gotovo isključivo majkama i njihovim problemima, a podatke o samohranom očinstvu je teško dobiti i pronaći. U društvu i medijima uvriježeno je mišljenje da je bolje imati bilo koji tip majke nego biti bez nje, što degradira očeve kao roditelje i stvara pogrešnu sliku o njima (Baršić i Višnjic Jetvić, 2019).

Očeva uloga u odgoju djeteta u dvoroditeljskoj obitelji je mentor i partner u igri, ali i poticanje djeteta na neovisnost i samostalno uključivanje u svijet izvan obitelji (Grossman i sur., 2002, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ipak, ponašanje oca i očev odgoj djeteta mijenja se u jednoroditeljskoj obitelji samohranog oca. Otac tada preuzima uloge koje bi u nuklearnoj obitelji imala majka. On prilagođava svoje ponašanje i aktivnosti kako bi u potpunosti zadovoljio potrebe djeteta. (Nemanić, 2018). Iskustva koja očevi steknu u djetinjstvu i usvajanje spolnih uloga ne stvaraju striktno obrasce ponašanja s obzirom na spol. Tako spolno određeni zahtjevi u određenim situacijama utječu na ponašanje odraslih, što tada samohranim očevima omogućuje da usvoje vještine koje su im potrebne za odgoj djeteta. Iako živimo u suvremenom društvu, društvom i kulturom određene su spolne uloge koje se teško mijenjaju, stoga samohrani očevi ruše stereotipe kojima smo naučeni (Čudin-Obradović i Obradović, 2006).

Izazovi samohranog očinstva ne razlikuju se mnogo od izazova s kojima se susreću samohrani roditelji općenito. Kao najveći problem navodi se financijski status koji često narušava sposobnost očeva, ali i zadovoljstvo očinskom ulogom. Ipak, samohrani očevi imaju bolje prihode i bolje obrazovanje u odnosu na samohrane majke. Samohrani očevi tako imaju viši cjelokupni socioekonomski status od samohranih majki. Također, samohrani očevi pokazuju manje negativnih osjećaja i stavova prema vlastitom roditeljstvu nego što to pokazuju samohrane majke. Ipak, u jednakim okolnostima samohrani očevi i samohrane majke pokazivati će vrlo slična ponašanja te ustvari ne postoje statistički značajne razlike između njihovog odnosa i brige o djetetu. (Dufur i sur., 2010., prema Nemanić, 2018).

Provedeno istraživanje koje je ispitivalo stopu rizika smrtnosti samohranih očeva u usporedbi sa samohranim majkama i majkama i očevima u dvoroditeljskim obiteljima, samohrane očeve definiralo je kao očeve koji žive s jedno ili više biološke ili posvojene djece, koju su razvedeni ili žive razdvojeno od partnerice/a ili su udovci ili se nikad nisu ženili ili živjeli s partnerom/icom. Sudionici istraživanja ispunili su upitnik koji se sastojao od pitanja vezanih uz stil života, način prehrane, zdravlje, navike pijenja alkohola i sociodemografska obilježja. Nakon 11 godina, isti sudionici su ponovno ispunjavali upitnik s istim setom pitanja. Ispostavilo se da samohrani očevi, sudeći prema njihovim životnim navikama, imaju veći rizik od smrtnosti nego samohrane majke i majke i očevi u dvoroditeljskim obiteljima. Također, samohrani očevi imaju veću vjerojatnost da će živjeti nezdravim načinom života (zdravlje, prehrana) te da imaju veću vjerojatnost da razviju probleme s pijenjem alkohola nego ostale skupine roditelja. Jedan od uzroka ovakvih rezultata mogao bi biti i u načinu na koji su očevi postali samohrani roditelji. Ako je ocu dodijeljeno skrbništvo, to je najčešće zbog teških zdravstvenih i/ili psihičkih poteškoća majke, što bi mogao biti dodatan izvor stresa. Također, samohrani očevi su češće udovci nego samohrane majke, a sama smrt partnera/bračnog druga predstavlja veliki izvor stresa. Uz navedeno, pokazalo se da je socijalna podrška dostupnija samohranim majkama nego očevima te su je one sklonije i potražiti, što bi isto mogao biti jedan od razloga teškoća s kojima se samohrani očevi susreću (OECD, 2018).

O izazovima samohranih očeva u Hrvatskoj nažalost možemo čitati samo iz rijetkih novinskih članaka ili gledati iz televizijskih reportaža. Ne postoje istraživanja samohranog očinstva, izazova i mogućih problema s kojima se očevi susreću, te jesu li ti problemi jednaki kao problemi samohranih majki. U prilog tome ide i manji broj samohranih očeva u odnosu na samohrane majke. S druge strane, strani stručnjaci nastoje istraživati samohrano očinstvo i kako ono utječe ne samo na dijete, već i na oca, te razlikuje li se i kako od samohranog majčinstva. Istraživanja koja uključuju samohrane očeve od velikog su značaja jer je sve više djece uključeno u takva kućanstva. Dolazi do zaključka kako samohrani očevi često moraju ispuniti uloge za koje nisu bili pripremljeni, što dovodi do pitanja osjećaju li se dovoljno kompetentnima za novu ulogu, i je li im socijalizacija u djetinjstvu pomogla da se u odrasloj dobi znaju brinuti o djetetu. (Risman, 2014., prema Nemanić, 2018).

4.1. Samohrani otac - udovac

Uz razvod i razdvajanje partnera udovištvo je čest oblik prestanka bračne zajednice, i jedan od oblika poslijebračnog življenja. Iako se može jednostavno i jednoznačno definirati, ono ima više različitih aspekata. Udovištvo je status osobe nakon smrti bračnog partnera koja nije ponovno sklopila brak. Za pojedinca udovištvo je duboko traumatsko emocionalno iskustvo i nenadomjestiv gubitak najprisnijeg odnosa uslijed prekida intimne privrženosti sa životnim partnerom. Zato se ono svrstava među najstresnije životne događaje koji narušavaju osobni integritet, ali i određeni socijalni red (Cicak, 2010).

Istraživanja o obiteljima gdje je jedan roditelj preminuo, pokazala su kako takve jednoroditeljske obitelji mogu biti posebice ranjive. Smrt jednog roditelja donosi nove izazove i poteškoće za drugog roditelja. Uz to što i sam roditelj prolazi kroz proces tugovanja, mora se prilagoditi i na novu ulogu samohranog roditelja, te biti potpora djeci koja su također u procesu tugovanja (Holmgren, 2019). Za djecu gubitak roditelja predstavlja traumatsko iskustvo koje može negativno utjecati na njihov daljnji psihosocijalni razvoj. Djeca i adolescenti koji rano izgube roditelja imaju veći rizik za razvoj depresije, anksioznosti i niskog školskog i akademskog uspjeha. Uslijed teškog emocionalnog i fizičkog gubitka, obitelji se često susreću i s financijskim poteškoćama, promjenom mjesta stanovanja, promjenom uloga u obitelji te promjenama u odnosu roditelji-dijete (Yopp i sur., 2015). Bez obzira radi li se o odvajanju od majke ili od oca i bez obzira na dob djeteta, gubitak roditelja je najveći stres koji osoba može doživjeti (Brkić i Jovović, 2016). Neka istraživanja tvrde da samohrani očevi imaju više poteškoća s prilagodbom na takvu situaciju u odnosu na samohrane majke. Neki od razloga mogli bi biti u različitosti stila roditeljstva oca i majke te promjena uloga u obitelji povodom smrti majke. Unatoč ovakvim pretpostavkama, istraživanja o poteškoćama i potrebama samohranih očeva udovaca nedostatna su (Holmgren, 2019).

Neka od ranijih istraživanja populacije samohranih očeva udovaca pokazala su da oni češće ponovno sklapaju brak u odnosu na majke udovice, te da češće traže pomoć pri obavljanju kućanskih poslova i skrbi za djecu (Holmgren, 2019). U jednom online upitniku samohrani očevi udovci

iskazali su da se nose s visokom razinom tuge, a njih 65% pokazalo je značajne simptome kliničke depresije, te iskazalo visoke razine stresa u vezi roditeljske uloge, što nam još više ukazuje na potrebu za pružanjem podrške ovoj skupini očeva. Očevi koji su sudjelovali u ovome istraživanju uglavnom su iskazali da smatraju da se dobro nose s roditeljskim odgovornostima, no unatoč tome, samohrano roditeljstvo im predstavlja visok izvor stresa (Yopp i sur., 2015). U jednom danskom istraživanju provedeni su intervjui s četiri samohrana oca udovca, te su oni iskazali kako su se našli u izazovnoj novonastaloj situaciji, u kojoj istovremeno moraju pružati podršku svojoj djeci, nositi se sa svojim tugovanjem i prilagođavati se na novu ulogu samohranog oca, pri čemu na prvo mjesto stavljaju potrebe djece, što im dodatno otežava njihovo tugovanje. Međutim, sva četiri sudionika potražila su pomoć i podršku i za sebe i za svoju djecu, što se protivi pretpostavkama da su očevi manji skloni traženju pomoći i podrške (Holmgren, 2019).

4.2. Samohrani otac – nositelj skrbništva

Prema Obiteljskom zakonu čl. 3. st. 1. žena i muškarac imaju jednaka prava i dužnosti u svim obiteljsko-pravnim odnosima, a posebno u odnosu na roditeljsku skrb. Međutim, žene su na boljoj poziciji kao roditelji u samom društvu, pa tako i pred sudom. Majci se priznaju veće mogućnosti i veće sposobnosti njege i odgoja djeteta nego ocu, te se smatra da majka ima više onoga što djetetu treba, nego otac. Zanimljivo je da to ne smatra samo društvo, već i sami očevi. Također, uloga emotivnog oslonca prepuštena je majci, dok očevi često ostaju na periferiji roditeljskih zbivanja. U slučaju rastave braka, otac i majka često dijele vrijeme koje provode s djetetom, ali to nije slučaj i sa skrbništvom (Brajša, 2009, prema Kosmačin, 2020). Odlukom suda, majka, odnosno otac, postaje glavni skrbnik djeteta dok drugi roditelj ima određenu količinu vremena koje može provesti s djetetom. Prema tome zaključujemo da je jedan od roditelja, najčešće otac, višestruko zakinut za vrijeme sa svojim djetetom te je njegova roditeljska uloga uvelike smanjena u odnosu na ulogu glavnog skrbnika. U Hrvatskoj, prema Državnom zavodu za statistiku, u 2017. godini bilo je 3710 rastavljenih očeva s uzdržavanom djecom. Od toga su u 81,8 % slučajeva djeca pripala majci, a samo u 11 % slučajeva ocu, dok je u 6,7 % slučajeva skrbništvo bilo podijeljeno. Dakle, statistika nam govori da su jednoroditeljske obitelji ovisno o spolu glavnog skrbnika, u velikoj međusobnoj disproporciji, premda Obiteljski zakon konstatira da su majka i otac u ravnopravnom položaju (Raboteg-Šarić i sur., 2005).

Najčešće poteškoće s kojima se očevi nositelji skrbništva susreću su: usklađivanje rada i obiteljskih obaveza, održavanje socijalnih veza i sudjelovanje u sudskim postupcima vezanim uz skrbništvo. Nadalje, očevi koji su odabrali biti samostalni nositelji skrbništva, lakše se nose s teškoćama od očeva koji samostalno skrbe o djeci, ali ne svojim izborom (Greif, 1990).

U zaprimljenim pritužbama pristiglim u ured Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2020. godini, a koje se odnose na provedbu načela u ravnopravnosti spolova u području roditeljske skrbi, roditelji su se prituživali na nejednak tretman pred nadležnim centrima za socijalnu skrb, smatrajući da su po pitanju roditeljske skrbi stavljeni u nepovoljniji polo-

žaj (u odnosu na drugog roditelja) i to, prema njihovom mišljenju, upravo temeljem svojeg spola. Pritužitelji/ice su u pritužbama ukazivali/e na spolne stereotipe vezane uz roditeljsku skrb, brigu o djeci i nasilje u obitelji. Kao i tijekom ranijih godina, pritužbe iz ovog područja su u znatnom broju slučajeva (48,4%) podnosili očevi/muškarci, koji su se učestalo prituživali na poteškoće oko ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom s kojim ne stanuju, smatrajući da nadležni centri za socijalnu skrb nisu poduzimali sve potrebne mjere u cilju omogućavanja ravnopravnog roditeljstva, odnosno nisu bili proaktivni. Republika Hrvatska već je osuđivana pred Europskim sudom za ljudska prava zbog povrede pozitivnih obaveza javne vlasti koje proizlaze iz čl. 8. *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, prema kojem svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnoga i obiteljskog života. U pojedinim tužbama očevi su iznosili sumnju na spolne stereotipe stručnih djelatnika/ica centara za socijalnu skrb, a posebice vezano uz stereotipe prema kojima se majke automatski smatraju roditeljem koji je pogodniji za skrb i brigu o djeci (Izvešće Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova iz 2020. g.).

Tablica 4.2. Udio pritužbi muškaraca u području roditeljske skrbi (razdoblje 2011.-2020)

Godina	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Pritužbe muškaraca	56 %	71,87 %	72,2 %	59,76 %	60,53 %
Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Pritužbe muškaraca	56,06 %	60,76 %	48,21 %	48,10 %	48,44 %

Izvor: Izvešće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu.

Prema podacima pravobraniteljice, udio pritužbi muškaraca u području roditeljske skrbi u odnosu na prethodne godine ipak blago opada. Tako je taj udio u 2011. iznosio 56%, u 2012. u 71,87%, u 2013. 72,2%, u 2014. 59,76%, u 2015. 60, 53%, 2016. 56,06%, 2017. 60,76%, 2018. 48,21%, 2019. 48,10% i 2020. 48,44%. Iako su zaprimljene i pritužbe majki koje su se odnosile na poteškoće oko ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom s kojim ne žive, njihove pritužbe su ipak, za razliku od pritužbi očeva, u određenoj mjeri bile vezane i uz lošiju životnu situaciju uvjetovanu nasi-

ljem u obitelji kojem su one bile izložene, a koje su, prema njihovom mišljenju stručni djelatnici centara za socijalnu skrb nisu u dovoljnoj mjeri imalu u vidu, odnosno nisu iskazivali senzibilitet.

U najvećem broju slučajeva pritužbe nisu bile osnovane, a u pojedinim je slučajevima uočeno da se radi o pitanjima koja nisu u nadležnosti Pravobraniteljice kao što su pitanje zakonitosti rada CZSS-a, odlučivanje o izuzeću CZSS-a, pitanje najboljeg interesa djeteta, neriješeni imovinsko-pravni i partnerski odnosi roditelja i slično. Pritužbe iz ovog područja ukazuju na to da se i tijekom ovog izvještajnog razdoblja, unatoč specifičnim epidemiološkim okolnostima, zadržala načelno dobra praksa centara za socijalnu skrb vezano uz ravnopravnost spolova na području roditeljske skrbi (Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, 2020).

5. Društveni doživljaj samohranog očinstva

Iako je samohranih roditelja, a samim time i samohranih očeva u društvu sve više, i dalje prema njima postoji određena stigma. Nuklearna obitelj još uvijek se smatra stupom društva stoga se jednoroditeljske obitelji neminovno uspoređuju s tradicionalnim viđenjem obitelji. Istraživanja pokazuju da su stavovi prema samohranim roditeljima ili suzdržani ili negativni (Zalter, 2014). Struktura obitelji je obilježje koje ima potencijal za stvaranje stereotipa i za etiketiranje osoba (npr. nevjenčana majka, samohrani otac). To su dokazala istraživanja na studentima, učiteljima, medicinskim sestrama i socijalnim radnicima koja su utvrdila da je obiteljska struktura socijalna kategorija s obzirom na koju se stvaraju stereotipi, tj. pojednostavljena, pretjerano generalizirana i široko prihvaćena vjerovanja, primjerice o skupini ljudi koji imaju neko zajedničko obilježje, poput toga da sami skrbe za djecu. (Ganong i sur., 1990, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010).

Prema istraživanju koje u provele Raboteg-Šarić i Pećnik (2010), društvo jednoroditeljske obitelji ne promatra jednako, već ovisno o tome kako su nastale te je li samohrani roditelj otac ili majka. Prema podacima istraživanja, svaki peti samohrani roditelj susreo se s predrasudama okoline i tržišta rada zbog činjenice da je samohrani roditelj, a takve situacije neodobravanja češće su iskazivali samohrani očevi nego samohrane majke. U skladu s time, istraživanje o stavovima prema jednoroditeljskim obiteljima provedeno u Velikoj Britaniji pokazalo je da se očevi doživljavaju kao manje brižni od majki, s lošijim roditeljskim vještinama i lošijom kvalitetom odnosa unutar obitelji (Bennet i Jamieson 2008, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010.). Rezultati oba ispitivanja pokazali su da se samohrani roditelji, odnosno samohrani očevi, svakodnevno susreću s poteškoćama u dokazivanju da su kompetentni roditelji. Zbog stereotipa vezanih uz spol, samohrani očevi trebaju dokazivati društvu da su kompetentni roditelji, što im dodatno stvara izvore stresa u već izazovnoj životnoj situaciji u kojoj se nalaze. Predrasude i stereotipi ne zaobilaze ni stručnjake, iz polja zdravstva, odgoja i obrazovanja i socijalne skrbi. Utvrđeno je da socijalni radnici različito procjenjuju probleme te potrebe samohranih roditelja u identičnoj situaciji ovisno o tome jesu li majka ili otac (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010).

U istraživanju koju su provele Baršić i Višnjić-Jetvić (2019) cilj je bio ispitati je li društvo svjesno predrasuda prema jednoroditeljskim obiteljima i samohranim očevima. Ispitanici se uglavnom nisu složili s tvrdnjom da očevi nisu kompetentni roditelji. Razlike u stavovima prema samohranim očevima kao kompetentim roditeljima vidljive su između ispitanika ovisno o tome jesu li odrasli u jednoroditeljskoj ili dvoroditeljskoj obitelji. Ispitanici koju su odrasli u dvoroditeljskoj obitelji nemaju iskustvo života u jednoroditeljskoj obitelji, te je moguće da su na njihovo mišljenje utjecali mediji ili društvo. Također, na mišljenje ispitanika može utjecati i jesu li ili nisu odrasli u obitelji koja njeguje tradicionalne vrijednosti. Na tvrdnje da majke bolje razumiju emocije djeteta i da su majke brižnije od očeva, većina ispitanika davala je odgovore da se niti slaže niti ne slaže s tvrdnjama, što može biti objašnjeno pokušajem izbjegavanja rodno stereotipnih odgovora. Većina sudionika odbila je odlučiti se o sljedećim pitanjima: tko je prikladniji roditelj, tko bi trebao brinuti o djeci u brakorazvodnim slučajevima i jesu li su oba roditelja neophodna za zdrav razvoj djeteta. Moguće je da je razlog odbijanja zauzimanja stava taj što društvo očekuje da imaju određeno mišljenje, a sudionici strahuju da će njihovo mišljenje biti neodobreno. Muškarci se najviše uglavnom ne slažu s tvrdnjama da bi majke trebale imati djecu u brakorazvodnim slučajevima, da su majke prikladniji roditelji, da samohrani očevi teže podnose promjene kod djece u pubertetu, da su majke osjetljivije i brižnije od očeva, dok se žene s tim tvrdnjama niti slažu niti se ne slažu.

Nadalje, u istraživanju o stavovima prema samohranim roditeljima koje je provela Nemanić (2018), 27% ispitanika iskazalo da smatra neopravdanim da se skrbništvo češće dodjeljuje majkama nego očevima, 29% ispitanika suzdržano je, a isti postotak ih se djelomično ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Većina ispitanika ne slaže se da je uspjeh djeteta povezan s obitelji u kojoj djeca odrastaju. Tako se njih 77% ne slaže s tvrdnjom da su djeca koja žive sama s ocem kasnije u životu manje uspješna. Nešto manji postotak ispitanika, ali ipak značajan (36%) smatra kako su djeca koja žive s oba roditelja uspješnija od djece koja žive samo s ocem. Nadalje, ispitanici se generalno nisu slagali s tvrdnjama da su samohrani očevi nervozni i umorni. Takav rezultat možemo povezati s činjenicom da su i samohrane majke, ali i roditelji iz dvoroditeljskih obitelji često umor-

ni. Većina ispitanika, njih 82% se ne slaže s tvrdnjom da se samohrani očevi ne snalaze najbolje u roditeljskoj ulozi, dok se njih 65% ne slaže da samohrani očevi nisu sposobni pružiti jednako dobru njegu kao samohrane majke. Ispitanici su podijeljeni u odgovorima na tvrdnju o tome da se samohrani očevi teže nose sa specifičnim situacijama kao što su prva mjesečnica, neuspjeh djeteta, ulazak u pubertet za razliku od samohranih majki. Najmanje ispitanika (2%) u potpunosti se slaže s tom tvrdnjom, njih 21% slaže se, a 19% ih se niti slaže niti ne slaže. Nadalje, ispitanici se ne slažu ili uglavnom ne slažu oko tvrdnje da samohrani očevi teško usklađuju roditeljsku ulogu s ostalim ulogama u životu (prijateljskim, poslovnim, partnerskim). Čak 66% ispitanika ne slaže se da djeca u obitelji samohranih očeva pate. Kada se govori o emocionalnom razvoju djece u obiteljima sa samohranim očevima, ispitanici se pretežito ne slažu s tvrdnjom da su djeca u obiteljima samohranih očeva manje emocionalno stabilna nego djeca u obiteljima samohranih majki (67%). S druge strane, kada se uspoređuje emocionalna stabilnost u obitelji samohranih očeva s onom u dvoroditeljskim obiteljima, postotak ispitanika koji se ne slažu smanjuje se na 38%. Pretpostavlja se da društvo i dalje veću prednost u kvalitetnom emocionalnom razvoju daje dvoroditeljskim obiteljima nasuprot samohranim obiteljima. Zanimljivo je istaknuti činjenicu da mali broj ispitanika obitelj sa samohranim ocem gleda kao nefunkcionalnu obitelj. 0% ispitanika se slaže s tvrdnjom da obitelj sa samohranim ocem nije funkcionalna obitelj, dok se njih čak 78% s tom tvrdnjom ne slaže. Na kraju, potvrđena je nedovoljna upoznatost javnosti i društva s problemima s kojima se svakodnevno susreću samohrani očevi. Čak 91% ispitanika u potpunosti se i djelomično slaže s time da javnost nije dovoljno upoznata s potrebama samohranih očeva. Iz ovakvog rezultata se može zaključiti da je potrebna senzibilizacija javnosti i upoznavanje s kvalitetom života samohranih očeva i njihove djece. I za kraj, ispitanici su prepoznali činjenicu da su samohrani očevi u odgoju svoje djece jednako kompetentni kao samohrane majke te se njih 91% u potpunosti ili djelomično slaže s tom tvrdnjom.

Nadalje, kako bi se povećao uvid u doživljaj novih oblika obitelji u našem društvu, Pećnik i Raboteg-Šarić, (2010) provele su istraživanje stavova roditelja različitog bračnog statusa i spola prema samohranim roditelj-

stvu, te je provjerena povezanost stavova prema samohranom roditeljstvu s ostalim sociodemografskim obilježjima roditelja. Uzorak je obuhvatio 384 roditelja iz dvoroditeljskih obitelji (301 žena i 83 muškarca) i 376 iz jednoroditeljskih obitelji (325 žena i 51 muškarac) iz četiri najveća grada u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da je stav društva prema roditeljima udovcima i udovicama pozitivan, dok su u nepovoljnijoj situaciji rastavljeni i neoženjeni očevi, a još više rastavljene i neudate majke. Opisani rezultati ovog i drugih istraživanja upućuju na to da samohrani roditelji mogu naići na poteškoće u uspostavljanju svog kredibiliteta kao roditelja. Negativni stavovi i stereotipi okoline jedan su od izvora tih teškoća. Ukoliko ih imaju stručnjaci u području obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi moguće je da oni nepovoljno djeluju na procjene samohranih roditelja i ponašanje prema njima, predstavljajući na taj način socijalno-psihološku prepreku pristupu socijalnim pravima na strani davatelja usluga. Čini se da su, prema mišljenju roditelja, reakcije okoline više negativne u odnosu na samohrane majke, tj. na rastavljene i nevjenčane majke, nego u odnosu na očeve. Međutim, jedna od češćih predrasuda koju okolina izražava u odnosu na očeve odnosi se na sumnju u njihove roditeljske sposobnosti. Pri planiranju mjera za samohrane roditelje potrebno je detaljnije ispitati potrebe i probleme roditelja različitog spola te imati senzibilitet za razlike između samohranih očeva i majki. Važno je posvetiti veću pozornost stereotipima i negativnim stavovima prema samohranim roditeljima i njihovoj djeci, omogućiti bolje razumijevanje životne situacije jednoroditeljskih obitelji. Tu je ključna uloga odgojno-obrazovnog sustava i medija kroz koje treba ciljano poticati vrijednosti uvažavanja različitosti obiteljskih modela u kojima danas sve više ljudi živi. Ako imaju tu mogućnost, djeci je bolje uz roditelje u sretnom braku nego uz rastavljene roditelje, što jasno upućuje na promicanje zadovoljnih obiteljskih zajednica kao važan cilj obiteljske politike (Emery, 1999, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2010).

6. Osobni doživljaj samohranog očinstva

Uvid u to kako sami samohrani roditelji u Hrvatskoj doživljavaju i opisuju reakcije društvene okoline prema sebi i svojoj djeci povećalo je kvalitativno istraživanje provedeno s 97 samohranih majki i očeva iz urbanih sredina. Svaki deseti roditelj među najvećim teškoćama samohranog roditeljstva navodi nerazumijevanje okoline, odnosno iskazivanje negativnih stavova i stereotipa prema njima kao samohranim roditeljima. Sa situacijama izravnog neodobravanja uže ili šire okoline zbog svog statusa samohranog roditelja, uključujući osuđivanje, ismijavanje, podcjenjivanje, zamjeranje ili odbijanje da se pruži podrška, suočio se svaki peti samohrani roditelj, a isto toliko susrelo se s negativnim stavovima na tržištu rada. Sudeći po rezultatima novijeg istraživanja na nacionalnom uzorku Hrvatske, svaki četvrti samohrani roditelj osjeća se isključenim iz društva, što je češće nego kod ostalih roditelja (Raboteg Šarić i sur., 2003, prema Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010).

U istraživanju koje su proveli Baršić i Višnjić Jetvić, (2019) provedeni su intervjui sa samohranim očevima i njihovom djecom. Cilj intervjua bio je vidjeti s kojim se problemima susreću djeca u obiteljima samohranih očeva te kako se samohrani očevi nose s njima. Oba samohrana oca su iskazala da su najveći problemi s kojima se susreću u roditeljstvu su predrasude i uvjerenja društva i okoline prema njima. Obojica vjeruju da društvo percipira majke kao roditelja koji je potrebniji djetetu. Najčešći je zaključak da je ocu dodijeljeno skrbništvo jer majka iz nekog razloga nije bila sposobna brinuti od djetetu. Ne sagledava se mogućnost da je skrbništvo dodijeljeno ocu jer je jednako dobar roditelj kao i majka, a ne zato jer se majka nije bila sposobna brinuti za dijete. Oba oca su iskazala da imaju podršku obitelji i prijatelja. Vjeruju da mediji štite sliku majke kao dobrog i ispravnog roditelja, a ne obraćaju pažnju na to da i otac može biti dobar roditelj ili oca oslikavaju kao lošeg roditelja. U intervjuima s djecom samohranih očeva, djeca su iskazala da im se njihovi vršnjaci nisu rugali, ali da su bili znatizeljni u vezi njihove obiteljske situacije, iako je jedno dijete otvoreno razgovaralo o svojoj obiteljskoj situaciji s vršnjaci-ma, a drugo nije. Oba djeteta rekla su da su u periodu puberteta i situacijama poput prve ljubavi otvoreno razgovarala s očevima o tome, ali su

istovremeno podršku pronašla i u prijateljima. Oba djeteta su iskazala da su osjetila predrasude i sažaljenje okoline jer su djeca samohranih očeva te su se susrela s mišljenjem okoline da nešto propuštaju jer imaju samo oca kao roditelja. Na pitanje što su dobili, a što izgubili odrastajući s ocem kao samohranim roditeljem, oba djeteta su dala slične odgovore, a to je da smatraju kako nisu ništa izgubili te da je njihov otac bio dobar roditelj koji se na sve načine nastojao brinuti za njih, usprkos svim teškoćama.

U istraživanju koje je provela Nemanić, (2018) jedan ciljeva bio je ispitati osobna iskustva samohranih očeva, u svrhu čega su provedena 3 intervjua sa samohranim očevima. Samohrani očevi koji su sudjelovali u intervjuu svoju očinsku ulogu opisuju kao tešku, te kako često moraju biti „i mama i tata“. Svjesni su veće odgovornosti, više obaveza, izgradnji različitih odnosa za razliku od dvoroditeljskih obitelji. Kao najveći problem navode sustav koji ne pruža dostatnu podršku. Ipak, uvijek pronalaze dovoljno vremena za druženje sa svojom djecom te nastoje biti uključeni u njihov život, ali i stvoriti emocionalnu povezanost. Razgovorom i vlastitim primjerom očevi vode svoju djecu kroz put koji ona nisu sama odabrala, ali vjeruju da u tome uspijevaju.

Nadalje, istraživanje o kvaliteti života roditeljskih obitelji, koje je su proveli Opačić i sur. (2021) pokazalo je da više procjene subjektivne dobrobiti imaju samohrani očevi u odnosu na majke, roditelji koji su zbog drugih razloga (ne razvoda) u jednoroditeljstvu, zaposleni roditelji, roditelji koji ne žive sami s djecom te roditelji koji žive samo s maloljetnom ili samo s punoljetnom djecom. Uvidom u rezultate može se zaključiti da se s izazovom jednoroditeljstva lakše nose očevi, roditelji višeg ekonomskog statusa i zaposleni roditelji, roditelji koji ne žive sami s djecom i roditelji s manjim brojem djece.

7. Podrška samohranim očevima

Svakom roditelju, potrebna je podrška okoline. Roditelju je, bez obzira na iskustvo, broj djece ili uključenost/odsutnost drugog roditelja potrebno pružiti podršku i ohrabriti ga da aktivno ispunjava svoju ulogu. Prema *Konvenciji UN-a o pravima djeteta (1989)*, svako dijete ima pravo da njegov roditelj dobije odgovarajuću podršku i pomoć društva u ispunjavanju svojih roditeljskih odgovornosti. Pravo roditelja na podršku koje proizlazi iz Konvencije promiče i *Vijeće Europe svojom preporukom (2006.) 19 o politici potpore pozitivnom roditeljstvu* i pripadajućim popratnim dokumentima namijenjenim roditeljima i stručnjacima. To je pokazatelj da je šira društvena zajednica prepoznala roditeljstvo kao važan, ali zahtjevan posao. Uz velika očekivanja od roditelja, društvo je počelo preuzimati svoj dio odgovornosti ne bi li omogućilo svakom roditelju da se nosi s izazovima suvremenog roditeljstva i ostvaruje pravo na pouzdane informacije, savjetovanje, materijalnu i drugu pomoć u brizi o djeci (Pećnik i Starc, 2010).

Društvo kao takvo ima najvažniji zadatak, a to je osigurati kvalitetnu podršku roditeljima kako bi osnažili obitelji da ispunjuju svoje temeljne zadaće, a to je podizanje djece i omogućavanje roditeljima da pruže kvalitetnu i primjerenu skrb svojoj djeci (Sandbaek, 2007, prema Pećnik i Starc, 2010).

Kada zahtjevi roditeljske uloge nadilaze mogućnosti roditelja da zadovolji potrebe obitelji, on se može osloniti na neformalne društvene mreže (širu obitelj, lokalnu zajednicu, prijatelje) ili sustave socijalne sigurnosti u široj društvenoj zajednici kao oblik formalne podrške roditeljstvu (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). Ekonomski pritisak, radni zahtjevi na poslu i kod kuće i/ili neformalna socijalna podrška odražavaju se na kvalitetu roditeljskog ponašanja i u dvoroditeljskim i jednoroditeljskim obiteljima (Leinonen i sur., 2003, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). Niz istraživanja pokazao je da je socijalna podrška važan činitelj zaštite štetnih učinaka stresa na roditeljstvo (Pećnik, 2003, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Samohrani roditelji uglavnom primaju i više pomoći formalnog sustava

podrške obiteljima (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). Ipak, u istraživanju o kvaliteti života jednoroditeljskih obitelji, većina njih je iskazala da zapravo ne treba socijalne usluge, pa ih stoga ni ne koriste, dok je jedan dio roditelja smatra da su im potrebne, no procjenjuju ih kao nedostupne. Ukupno su njihove procjene o pomoći institucija vrlo niske, a tek nešto bolje procjenjuju pomoć koju dobivaju od udruga. Očekivano radom institucija manje su zadovoljni razvedeni roditelji, u odnosu na roditelje kod kojih su postojali drugi razlozi jednoroditeljstva (Opačić i sur., 2021).

Samohrani očevi, iako imaju rodno atipičnu ulogu u skrbi za djecu, donekle zadržavaju rodno stereotipan odnos prema traženju i primanju pomoći, odnosno manja je vjerojatnost da će zatražiti formalnu podršku, u odnosu na samohrane majke (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005).

Istraživanja također pokazuju da su muškarci, u situaciji kada imaju različite životne probleme, manje od žena skloni tražiti stručnu pomoć kao i pomoć neformalne socijalne mreže (Addis i Mahalik, 2003, Lu i Argyle, 1992, Cohen i Savaya, 2000, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). U skladu s time su i rezultati istraživanja koji pokazuju da rastavljeni samohrani očevi traže i primaju manje socijalne podrške nego rastavljene samohrane majke (Arendell, 1995, Cohen i Savaya, 2000, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). Samohrani očevi u prosjeku navode značajno manji ukupan broj različitih izvora financijske, materijalne, praktične i emocionalne podrške od samohranih majki. I druga su istraživanja pokazala da muškarci imaju manje različitih izvora podrške od žena (Dunkel-Schetter i sur., 1987, Cohen i Savaya, 2000, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). Objašnjenja ovog rezultata mogu se tražiti u neusklađenosti traženja pomoći s maskulinim identitetom (prema Addis i Mahalik, 2003, prema Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005), ali i u razlikama u samoj procjeni potrebe za podrškom. Dodatne provjere pokazale su da obitelji samohranih očeva imaju nešto bolju materijalnu situaciju od samohranih majki, tako da je moguće da im je stvarno potrebno manje financijske i materijalne te praktične pomoći, budući da takve usluge lakše mogu platiti. Roditelji iz jednoroditeljskih obitelji u pravilu primaju više neformalne podrške od roditelja iz dvoroditeljskih obitelji, osim od strane drugog biološkog roditelja i njegovih roditelja. Međutim, je li roditelj žena ili muškarac

prilično utječe na različita obilježja podrške koju u obavljanju roditeljske uloge prima iz svoje neformalne socijalne mreže. Tako se pokazalo da su, u odnosu na očeve, neformalne mreže podrške majki veće i raznovrsnije što vjerojatno nije samo posljedica izraženosti potrebe već i socijalno-kulturalnih činitelja koji uz muškost i ženskost vežu određena očekivanja o traženju pomoći. Također je utvrđeno da su rodne razlike u učestalosti kojom pojedini izvori pružaju roditeljima različite vrste podrške manje u jednoroditeljskim nego u dvoroditeljskim obiteljima. Čini se da samohrani roditelji izazivaju reakcije okoline koje manje slijede stereotipe tradicionalnih spolnih uloga od očeva i majki iz dvoroditeljskih obitelji (Pećnik i Raboteg-Šarić, 2005). Podrške često nedostaje samohranim očevima. Samohrani očevi nerijetko su suočeni s predrasudama iz okoline, često su izloženi ismijavanju, osuđivanju, podcjenjivanju te im se zato odbija pružiti pomoć i podrška (Fišer i sur., 2007). Samohrani roditelji najveću podršku dobivaju od vlastite obitelji i svoje djece, ali i od prijatelja i kolega s posla, dok najmanje podrške dobivaju upravo od okoline, odnosno od drugog roditelja i njihovih obitelji te institucija kao što su Centar za socijalnu skrb ili Crkva (Pećnik i Josipović, 2003, prema Kosmačin, 2020). Međutim, samohrani očevi su jedna od skupina jednoroditeljskih obitelji koja je iskazala da dobiva više podrške od svoje vlastite obitelji (roditelja). Također, očevi prepoznaju veću podršku članova obitelji od drugog roditelja (Opačić i sur., 2021). Međutim, očevi i dalje ne dobivaju dovoljno podrške i ohrabrenja kako bi se što bolje posvetili roditeljskoj ulozi. Srećom, sve je više očeva nezadovoljno ovakvim stanjem i nastoje unaprijediti današnje očinstvo (Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013.).

Popis tablica:

- I. Tablica 4. *Postotak očeva koji žive sami s djecom u ukupnom broju obitelji s djecom.*
- II. Tablica 4.2. *Udio pritužbi muškaraca u području roditeljske srkbi (razdoblje 2011.-2020).*

Literura:

- I. Bancheffesky, S i Park, B. (2015). The New Father: Dynamic Stereotypes of Fathers. *Psychology of Men & Masculinity*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a0038945>
- II. Baršić, M.N. i Višnjic Jetvić, A. (2019, studeni). *Social opinion on single-father families and their influence on child education*. Rad izložen na konferenciji: Proceedings of ICERI2019 Conference, Seville, Spain.
- III. Brkić, M. i Jovović, I. (2016). *Moja jednoroditeljska obitelj*. Zagreb: Udruga Roditelji u akciji – Roda.
- IV. Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. I Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development* 71, 127-136.
- V. Carpenter, B. (2002). Inside the Portrait of the Family. *Early Child Development and Care*, 172 (2) 195-202.
- VI. Cicak M. (2010). *Obitelj i udovištvo*. *Ljetopis socijalnog rada*. 17 (1), 109-127.
- VII. Cvrtnjak I. i Miljević-Ridički R. (2013). *Očevi nekad i danas*. Stručni rad. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
- VIII. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
- IX. Državni zavod za statistiku (2016). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Kućanstva i obitelji*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://www.dzs.hr/>
- X. Fišer, S., Marković, N., Ogresta, J. i Radat, K. (2007). *ZA i O jednoroditeljskim obiteljima*. Dostupno na mrežnim stranicama udruge LET: https://udruga-let.hr/wp-content/uploads/2019/11/prirucnik2.indd_.pdf
- XI. Greif, G.L. (1990). Single Fathers with Custody. *Families in Society: the Journal of Contemporary Human Services*. 214-231.
- XII. Holmgren, H. (2019). Life Came to a Full Stop: The Experiences of Widowed Fathers. *OMEGA - Journal of Death and Dying*. <https://doi.org/10.1177/003022281988071>
- XIII. Jovović I., Kutil, H. i Radat K. (2018). *Samohrani u EU*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.

- XIV. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu – roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- XV. Kosmačin, K. (2020). *Suvremeno očinstvo*. Završni rad. Čakovec: Učiteljski fakultet u Zagrebu, Odsjek za odgojiteljski studij.
- XVI. Lamb, M.E. i Tamis-Lemonda, C.S. (2004). *The role of the father: An introduction*. New York: John Wiley & Sons.
- XVII. Maskalan, A. (2016). In the name of the Father: A Discussion on (New) Fatherhood, Its Assumptions and Obstacles. *Revija socijalne politike* 23 (3), 383-398.
- XVIII. Nemanić, D. (2018). *Društveni i osobni doživljaj samohranog očinstva*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- XIX. Obiteljski zakon. *Narodne novine*. br. 103/15, 98/19.
- XX. OECD (2018). Single fathers. neglected, growing, and important. Posjećeno 27.12.2021 na: [https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667\(18\)30032-X/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(18)30032-X/fulltext)
- XXI. Opačić, A., Jovović, I. i Majstorić, K. (2021). Kvaliteta života jednoroditeljskih obitelji u Republici Hrvatskoj. Dostupno na mrežnim stranicama Udruge LET: <https://samohrani.com/kvaliteta-zivota-jednoroditeljskih-obiljti-rezultati-istrazivanja/>
- XXII. Pećnik N., i Raboteg-Šarić, Z. (2005). Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. *Revija za socijalnu politiku* 12(1), 1-21.
- XXIII. Pećnik, N., Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Hrvatska: Ured UNICEF-a za Hrvatsku
- XXIV. Pernar, M. (2010). Parenthood. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260.
- XXV. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2021). *Izješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu*. Dostupno na mrežnim stranicama Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova: https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJEŠĆE_O_RADU_2020_Pravobranit.pdf
- XXVI. Puljiz, V. i Zrinščak, S. (2002). Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 9 (2): 117-137.
- XXVII. Raboteg-Šarić, Z. , Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
- XXVIII. Raboteg-Šarić, Z. i Pećnik, N. (2010). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. *Revija za socijalnu politiku*, 17 (1), 5.25.
- XXIX. Risman, J.B. (1986). Can Man “Mother”? Life as a Single Father. *Family Relations*, 35(1), 95-102.
- XXX. Yopp J.M., Park E.M., Edwards, T., Deal, A., i Rosenstein, D.I. (2015). Overlooked and underserved: Widowed fathers with dependent-age children. *Palliative and Supportive Care* 2015 (13), 1325-1334.
- XXXI. Zalter, U. (2014). How to Deal With Moral Tales: Constructions and Strategies od Single-Parent Families. *Journal of Marriage and Family*, No. 76, 604-619.

LET je neprofitna udruga koja teži unapređenju kvalitete života ranjivih skupina u hrvatskom društvu osmišljavajući i provodeći javnozdravstvene programe i pružajući socijalne usluge utemeljene na potrebama svojih korisnika.

Popis djelatnosti udruge LET uključuje provedbu programa smanjenja štete, razvoj zdravstvenih i socijalnih programa, rad s mladima, pružanje savjetodavne pomoći i skrb o bolesnim i ranjivim skupinama, zaštita ljudskih prava itd.

Kontakt:

Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET
Sjedište: Ratarska 7, 10 110 Zagreb, Hrvatska
Tel/fax: +385 1 5803 726
e-mail: let@udruga-let.hr
www.udruga-let.hr
www.samohrani.com

LET
Udruga za unapređenje kvalitete življenja
Life Quality Improvement Organisation
FLIGHT

